

POD VÁLEČNOU STANDARTOU

Bájný zlatý věk míru a pokoje skončil ve chvíli, kdy ekonomické rozdíly, dané zpravidla i výhodnější polohou a snáze dosažitelným přírodním bohatstvím, vedly konsekvantně k rozporům. K loupežným výpravám a přepadům dochází nejprve mezi občinami, z malých šarvátek dochází k válečným srážkám, jež brzy přerůstají hranice lokálního konfliktu. Zbraněmi se řinčelo a nátlakem se působilo už v sumerských eposech s hrdiny ještě předhistorické epochy.¹⁾ Válečné tragédie, trosky měst a kupy mrtvol, krutý osud zajatců, to vše prochází mezopotamskou literaturou, i jejím uměním, jako černá nit. Pro mnohého panovníka byla válka smyslem života a rád se dával zpodobovat jako vítězný dobyvatel – slovem i obrazem.

Již z poloviny III. tisíciletí máme dvě takové charakteristické scény zpodobeny na inkrustaci z mušloviny a barevných střípků, jež byla nalezena na královském pohřebišti v Uru (III. kap.) a je tradičně nazývána „Válečnou a mírovou standartou“.²⁾ Válečná strana začíná výjevem v nejspodnějším ze tří pásem, velmi dynamickým: triumfální jízdou vítězného vojska na těžkých válečných vozech, tažených oslím čtyřspřežím, přes těla nepřátel. Ve středním pásu se řadí průvod válečných zajatců, potupně vyslečených, hnaných útočnou falangou králových těžkooděnců s krátkými kopími, plstěnými plášti, s koženou přílbou. Právě v centru „standarty“ (na průsečíku úhlopříček) je umístěna scénka, znázorňující nejhlubší pokoření: zajatec, povalený na zem, je bit, čímž mají být ostatní zastrašeni a přinuceni k poslušnosti. Účin scénky je zvýšen drobným detailem: poslední z řady zajatců otáčí hlavu – jakoby za křikem týraného druhu. V horním pásu defilují spoutaní zajatci, jednotlivě předváděni vojáky vítězné strany, již v dokonalém pořádku před králem, jehož mírně zvětšená postava tvoří střed horního pásu a vlastně vrchol celé standarty. Za králem je zobrazen jeho válečný vůz a hodnostáři (obr. 9. v příl.).

Zadní strana standarty bývá nazývána mírovou. Je to však vlastně vyvrcholení války – triumf vladaře, který hoduje a těší se z kořisti. Nejspodnější pruh znázorňuje odvádění válečné kořisti: cyklicky se opakuje, jak vedou osly, odnášejí břemena – velmi těžká, protože muž si náklad odlehčuje páskou vedenou přes čelo –, v prostředním pásu ženou dobytek: býky, ovce, kozy; nechybí ani obětní kůzle. Horní pás zpodobil hostinu hodnostářů: pije se víno za zvuků loutny.

UMMA A LAGAŠ ŘEŠÍ HRANIČNÍ SPOR

Vladařovy nápisy hovoří často o válce a míru. Největší pozornost upoutává nápis lagašského Entemeny z pol. III. tisíciletí, který je kronikou sporu mezi sousedními městy Ummou a Lagašem-Girsu*). Spor se vedl o úrodné pásmo podél kanálu (patrně dnešního Šatt-el'haï), které bylo opravdovou přírodní sýpkou a pravým zdrojem existence pro tu stranu, které patřilo.

Nápis uvádí, že hranice panství boha Ningirsua (patrona města Girsu-Lagaše) a panství boha Šary, patrona Ummy, rozdělil nejprve sám bůh Enlil. Pak vzpomínka na toto opatření zeslábla a hranice bylo nutno obnovit. Z návodu Satrama, boha pravdy a spravedlnosti, učinil tak (kišský vladař) Mesalim. Znovu vyměřil hranice a postavil na nich hraniční sloup jako viditelnou oporu pro budoucí časy. Uš, vladař Ummy, však se svým vojskem hraniční sloup vyvrátil a vtrhl na území Girsu-Lagaše. Kronika zaznamenává:

„Ningirsu, Enlilův největší zápasník, dal spravedlivý rozkaz k rozpoutání boje proti Ummě. Na její vojsko hodil velkou síť, bromady mrtvol se nakupily na bojové pláni. Eannatum, vladař města Girsu, děd Entemenův, vyznačil spolu s Enkalleem, vladařem města Ummy, hranice, a postavil podél nich hraniční sloupy a nápisy. Mesalimův sloup dal z pátky na své místo.“³⁾

Tím však spor neskončil. Prohraná válka znamenala pro poraženého ztrátu území a břemeno válečných náhrad. Město Ummu stála prohra asi 12,5 km² úrodné plochy a nadto roční dávky ječmene ve výši 40 velkých silů. Není divu, že se rodila touha po odvetě, tím silnější, čím déle závazek trval. Po 40 letech Urumma, vladař Ummy, nejen že přestal odvádět povinnou dávku, ale vyvrátil hraniční sloupy a dal je zničit, stejně jako blízké svatyně bohů.⁴⁾ Z lagašského území jej vytlačil Entemena, syn Eannatumův, a jak praví kronikář, „rozdrtil jej na kusy při ústupu do Ummy a z jeho vojska nakupil na pěti místech bromady mrtvol.“

Když nastoupil na trůn, byl Entemena nucen odrazit ještě útok Ila, samozvaného vládce Ummy. Stalo se tak cestou arbitrážního výroku soudu v Nippuru, který vyzněl ve prospěch Entemenův. Entemena potom na památku svých úspěchů vystavěl z vděčnosti svým božským ochráncům svatyni a vyhlásil kletbu na každého, kdo by chtěl dávnou hranici porušit.

Nepřátelství mezi oběma rivaly neodstranil ze světa ani arbitrážní

*) Dnešní Tello, což se na začátku nevědělo, skrývalo sumerské město Girsu; v bezprostřední blízkosti byl Lagaš, dnešní al-Chibba.

výrok nippurského soudu, ani strach z prokletí nejvyšších bohů. Poráženou stranu vždy vedla snaha zmocnit se „vod života“ – osudového pohraničního kanálu. Boj obou měst byl uzavřen za lagašského vladaře Urukaginy s konečnou platností ve prospěch Ummy, kde vládl Lugalzaggezi (IV. kap.)⁵⁾ Tento panovník zanechal nápis na hliněné váze s mocnou kletbou:

„Nechť nepřítel, který dobyl tohoto místa a zničil je, najde své město jako hnízdo jedovatých hadů, nechť opevnění jeho města je smeteno, nechť místodržící nepřátelského paláce je zachvácen bolestí zubů.“⁶⁾

PRAVIDELNÁ ARMÁDA A ZÁLOŽNÍCI

První velkou dobu válečnictví prožila Mezopotámie za Sargona Akkadského, který je některými asyriology⁷⁾ považován za prvního imperialistu světových dějin: imperialistickými byly všechny jeho výboje, od Perského zálivu až k Sýrii, Malé Asii a Kypru. Sargon měl jednak stálou armádu – v jednom ze svých nápisů se chlubil, že s ním denně obědvá 5400 mužů – jednak sbory, tvořené výzvou.⁸⁾

Ne všechna období měla tento charakter. K téměř stoleté přestávce ve výbojích došlo za III. dynastie urské; období je také nazýváno „Pax sumerica“.⁹⁾ Za III. dynastie urské plynulo století byrokraticky organizované říše pod vládou, která se omezila na defenzívu. Tuto taktiku obrážejí i datovací formule. V Saurenově edici listin tohoto období čteme např. datování: „Rok poté, co král Šu-Sín postavil amorejskou zeď“ – tj. obrannou zeď proti pronikajícím kočovným Amorejčům.

Ovšem, i v této době zařinčely zbraně, za dlouhé vlády Šulgiho došlo k válečným expedicím proti Elamu, ale v podstatě měli slovo především obchodníci, stavitelé a literáti. Na toto „zjemnění mravů“ říše doplatila. Proti svěží síle západosemitských kmenů Amorejců se ukázal vojenský potenciál urské říše nedostatečným, takže sumerští pěvci místo ód na vítězství mohli složit jen proslulý „Nárek nad zkázou města Uru“ (XII. kap.)

Dokonalou organizaci armády jako hlavního nástroje k provádění – převážně expanzivní – politiky měl na zřeteli nejvýraznější panovník amorejské dynastie – Chamurapi.¹⁰⁾ Jako nejvyšší armádní velitel zasáhl mnohokrát do organizačních otázek směrnicemi a nařízenými, adresovanými místodržícím provinciálních měst, stejně jako řadou předpisů svého zákoníku, které můžeme považovat za jádro nejstaršího vojenského řádu.

Asyrské vojsko přechází řeku přes „pontonový“ most. Výška (28 cm vysoký) z bronzového reliéfu na balavatských vrátech Salmanasara III. v Imgur-Bélu. Ze sbírky Britského muzea v Londýně.

Branná povinnost byla zásadně všeobecná, k její kontrole byly vedeny seznamy osob, které povinnost postihovala. Zproštění bylo vyhrazeno přímo vladaři. K dotazu místodržícího,¹¹⁾ zda může zprostit branné povinnosti čtyři pekaře svého města, rozhodl Chamurapi, že může být zproštěn pouze jediný – uvádí jej jménem – a to ještě s podmínkou, že na jeho místo bude postaven náhradník.

Chamurapi vychází z rozdělení armády na dvě velké části: pěchotu a útvary určené k boji na vodě*, jakýsi druh „námořní pěchoty“. O jezdecktvu a vozatajstvu se zákoník nezmiňuje, významu nabyly až za asyrských velkokráľů o téměř tisíc let později. Výkon branné služby byl zásadně osobní, nepřevoditelný na náhradníka. Kdo se po výzvě k účasti na válečném tažení nedostavil nebo poslal za sebe námezdnou sílu, propadl životem. Jeho majetek nezůstal dědicům, nýbrž osobě, kterou chtěl vyslat do pole místo sebe (§ 26).

Chamurapi chránil řadové příslušníky svého vojska před různými přehmaty velitelů. Uvádějí se – ještě sumerskými výrazy – dvě jejich kategorie: vyšší PA.PA a nižší NU.BANDA. V moderních překladech bývají tlumočeny jako „kapitán“ a „poručík“.¹²⁾ Jestliže se některý z těchto velitelů dopustil na svém podřízeném krádeže nebo zpronevěry, krutě s ním nakládal, pronajal jej za úplatek třetí osobě nebo se jej nezastal ve sporu proti silnějšímu odpůrci, byl velitel potrestán smrtí (§ 34). Armáda měla pro Chamurapiho při budování impéria prvořadý význam. Proto nejen usiloval o posílení její disciplíny, ale projevoval také péči o její příslušníky.

* Akkadský výraz pro členy těchto útvarů je *bá'irum*. Jeho překlad působí nemalé potíže. Doslovně znamená „rybář“; v posledním překladu zákoníku do francouzštiny Finet užil výrazu „sapét“. M. Birot jej překládá jako „chasseur“, tedy „lovčí“ (ARMT XI, str. 251).

Tato péče byla jim určena i po dobu, kdy neválcili. Mohli totiž hospodařit na přidělené nezcizitelné usedlosti: kdo by ji koupil, přišel by o peníze a usedlost by se vrátila původnímu držiteli; nemohla být dána jako zástava věřiteli, ani jako dar nebo věno manželce či dceři. V hospodaření na ní mohl pokračovat pouze syn; byl-li ještě nedospělým, připadla matce povinnost syna vychovat, za to jí patřila třetina usedlosti (§ 29). Chammurapi zakázal i prodej bravu a skotu svěřeného příslušníku vojska. Kupec takového dobytka přišel rovněž o peníze (§ 35). Kdo svěřenou usedlost opustil a do roka se na ni nevrátil, přišel o ni provždy. Jestliže někdo 3 roky hospodařil na usedlosti, opuštěné majitelem, získal ji natrvalo (§§ 30, 31).

Chammurapi věnoval péči také svým lidem, kteří upadli do nepřátelského zajetí. Podařil-li se jim útek, byla jim jejich dřívější usedlost vrácena, i když na ní již hospodařil někdo jiný, bez ohledu na délku nepřítomnosti původního majitele (§ 27). Jestliže zajatce vykoupil a dopravil do vlasti tamkar, byly mu náklady nahrazeny občinou, byla-li bez prostředků, tedy chrámem příslušné obcíny; neměl-li ani chrám prostředků, nahradila výkupné tamkarovi pokladna paláce. Nikdy se pro úhradu výkupného nesmí sáhnout na usedlost, na které voják před svým zajetím hospodařil.¹³⁾

Zajetí jako nezaviněná „nehoda ve službě“ se odrazilo i v Chammurapiho zákonech o manželství:

„Jestliže se někdo stal nezvěstným a v jeho domě je z čeho jíst, jeho manželka bude udržovat dům a dbát o sebe. Nevstoupí do domu jiného muže. Jestliže tato žena o sebe nedbala a vstoupila do domu jiného muže, bude usvědčena a hozena do vody. Jestliže se někdo stal nezvěstným a v jeho domě není z čeho žít, jeho manželka může vstoupit do domu jiného muže; tato žena nemá viny. Jestliže se manžel vrátil, vrátí se k svému manželovi. Každé z dětí půjde za svým otcem (§§ 133—135).“

Zachycení dalších válečných konfliktů, jejichž protagonistou byla již dříve Asýrie, podává akkadsky psaný dokument z Aššurbanipalovy knihovny v Ninive¹⁴⁾ z 11. stol. př. n. l. Asyriologové jej odborně nazývají „synchronistická historie“¹⁵⁾, v níž se kronikářskou formou líčí několik staletí trvající vojenské i politické konflikty mezi středoasyrskými vladaři a kasitskými pány Babylónie. Sledují se zde změny hranic mezi Asýrií a Babylónií, ovšem, s hlediska asyrského. Asýrie se nikdy neuvádí jako strana porobená. Také o žádném z asyrských vládců se neuvádí, že se snažil o arbitrážní rozhodnutí svých konfliktů se sousedy, jako tomu bývalo ve sporech Lagaše s Ummou.

ZBRANĚ A VOJENSKÁ TECHNIKA K OBLÉHÁNÍ MĚST

Zbraně a zbrojení jsou charakteristické již pro příslušníky starosumerických občin. Jakmile konflikty dosáhly širších měřítek, začaly závody ve zbrojení. Již Eannatum vítězí nad protivníky lepšími zbraněmi a lepší taktikou. Názorně to předvádí reliéf na Supí stéle (X. kap.), zejména sevřenými útvary lagašských bojovníků, chráněných štíty a vyzbrojených kopími. Na téměř dvoutisícileté cestě od Supí stély a urské standarty by bylo k proslulým válečným výjevům na reliéfech asyrských despotů ještě mnoho zastávek. Válečnickým uměním Asyřanů vrcholí dlouhý vývoj; najdeme jej pod heslem „obléhačí umění“¹⁶⁾ v odborných slovnících a encyklopediích.*) My se jich dotkneme jen zcela stručně.

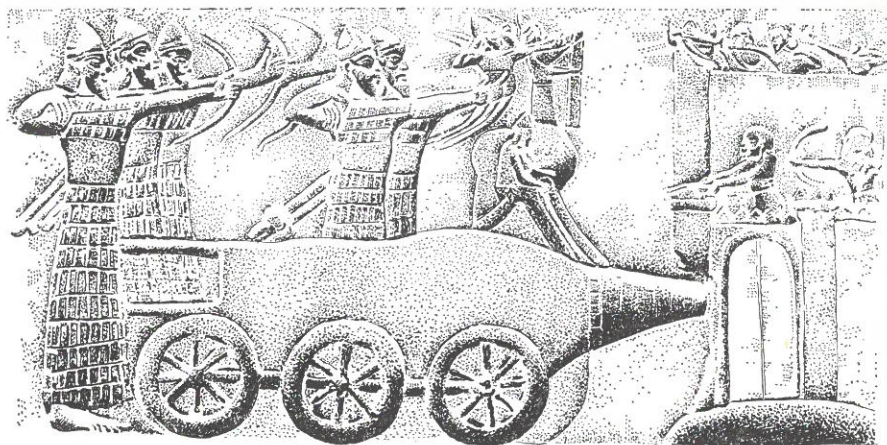
Hlavním cílem těchto vojenských operací bylo dobytí nepřátelského města. Jak se při tom postupovalo, máme zachováno např. v dokumentu z Mari, v němž Išme-Dagan, vladař v Ekallatumu, informuje svého bratra Jasmach-Addua, místokrále v Mari:

„Když jsem dobyl města Taramu, Chatky a Šunchamu, dorazil jsem k městu Churaře. Jakmile jsem je oblehl, dal jsem okolo vztyčit obléhačí věže s berany a za 7 dní jsem je dobyl. Raduj se!“¹⁷⁾

Tyto dva přístroje: obléhačí věž, akkadsky zvaná *dimtu* (stejně jako homonymum *dimtu* = „opevněná obec“, tj. občina – IV. kap.), a úderné berany – *jašibu*, byly vlastním jádrem technického vybavení vojska, které útočilo proti pevnostním hradbám. Má se za to, že město Mari mělo ústřední výrobní těchto zařízení.¹⁸⁾ Věže byly pohyblivé na kolech, osádka, útočící z jejich vrcholů, byla co nejvíce chráněna krytem před nepřátelskými protiútoky, vedenými z cimbuří hradeb. Při tom „hlava“ berana, vedená osádkou ukrytou v dolní části věže, byla posunována tak, aby bourala pevnostní zdi. Doplňkovými nástroji byly žebříky, pro jejich postavení se někdy budovaly umělé násypy, aby se vyrovnal výškový rozdíl. Vedle toho se v nepřátelském opevnění stavěly tunely a podkopy.

Asyrská armáda měla také své „pyrotechniky“. Z Asarhaddonových analů se dovídáme, že k urychlení kapitaluce obleženého města útočníci „za nočního ticha rozlili na náspech, navršených okolo hradeb, a založili oheň“.¹⁹⁾ Nevíme, zda v Asýrii byla známa i jiná pyrotechnická operace, doložená např. objevy v palestinském Sichemu: našel se zde oštěp, opatřený na konci místo hrotu dutým elipsovitým obalem s otvory;

*) Užívá se termínu „poliorcetika“.

Válečný dobývací „beran“ o šesti kolech – asyrský předchůdce tanku – z 9. stol. př. n. l. Z bronzového reliéfu v Balavatu o výšce 28 cm. Britské muzeum, Londýn.

do této kapsy byla vložena koudel, napuštěná olejem, a před vržením na cíl zapálena. Některé scény z asyrských reliéfů s hořící siluetou města by tomu nasvědčovaly.

Asyřané, kteří se ukázali mistry v technice dobývání, dovedli se stejnou promyšleností také pevnosti budovat.²⁰⁾ Opírali se o dlouhou tradici. Stačí, vzpomeneme-li na proslulé hradby v Uruku, opěvované již v eposu o Gilgamešovi. Znamé jsou mohutné hradby města Mari. Z Asýrie poslouží jako typická ukázka vedle hradeb Aššuru a Ninive zejména Dúr Šarrukín – „Sargonův Hradec“: Jeho hradby z pálených cihel byly silné 24 m, byly vystavěny na kamenné podezdívce 1,5 m, z hradeb vystupovaly v pravidelných odstupech věže a byly přerušovány branami, jejichž vybavení již počítalo s obléháním: vybudováním předpolí ve tvaru kleští – bašty. Nemenší pevností byl Babylón s hradbami vybudovanými Nebukadnezarem (III. a IV. kap.), které byly považovány za jeden z divů Starého světa.

Všechna tato opatření jsou pochopitelná, uvážíme-li, že Asýrie i Babylónie byly po dlouhá staletí nárazníkovými státy, vystavenými náporům barbarských národů, dotírajících v nesmírném počtu a s velkou krutostí.²¹⁾

Jádrem stálé asyrské armády byla lukostřelecká pěchota a jezdecko, Chamurapimu ještě neznámé. Toto stálé vojsko bylo od dob Sargonovců tvořeno asi 20 tisíci lučištníky a 1500 jezdci.²²⁾ Vedle toho měl vladař ještě svou osobní stráž a byly tu i další jednotky, které jeho velení bezprostředně nepodléhaly. K jádru stálé armády patřili i písaři, tlumoč-

Kamenný reliéf hlavy vyššího, jménem neznámého asyrského bodnostáře, patrně ve zbrani, jejíž část vyčnívá za levým ramenem. Z konce 8. stol. př. n. l. Ze sbírek pařížského Louvru.

níci, zpravodajci a věštcí. V případě potřeby doplnila stálou armádu ještě výzva, která dosahovala až několika set tisíc válečníků.

VOJENŠTÍ ZAJATCI A RUKOJMÍ

Význam zajatců postupem doby vzrůstal, jak společensky, tak hospodářsky, od chvíle, kdy zajatci nebyli již pobíjeni, ale zapojováni do pracovního procesu. Panovník jich používal jako otroků při palácovém hospodářství nebo je daroval chrámu, kde se stali nesvobodnými pracovními silami na pozemcích i v dílnách. Již ve starobabylónské době byly známy tábory zajatců a zajatkyň,²³⁾ dokonce měly i své zvláštní označení *bít asíri* – „dům válečných zajatců“.²⁴⁾ Asyřané považovali zajatce zásadně za vzbouřence, proto se k nim chovali vždy velmi krutě. Zajetí nepřátelští vládci byli zapřaženi do vozu vítězného panovníka, který museli táhnout v triumfálním průvodu. Někdy jim byla uvázána na krk uťatá hlava někoho z poražené strany. Býval jim nosem protažen kroužek a nakonec byli k posměchu vystaveni v kleci u hlavní brány (obr. IV.).

K odstrašení těch, kdo zůstali na živu, bylo s vybranými skupinami zajatců zacházeno zvláště krutě: uťaty končetiny, odříznut nos a uši, vypíchnuty oči, vytržen jazyk, těla nabodena na kůl, stažena kůže; děti nepřátel byly uzavřeny v dobytém městě, které pak bylo zapáleno.²⁵⁾

V tomto svém perverzním počínání bylo asyrské vojenské velení tak pořádkumilovné, že vojenští písaři měli rozkaz přesně zaregistrovat počet ufatých hlav. Teprve ufaté hlavy byly důkazem, kolik nepřátel bylo přemoženo.

O Aššurbanipalovi se zachoval zápis, že vypsál odměnu takového množství zlata, kolik váží jeho chaldejský odpůrce Nabubélšumati, tomu, kdo jej dodá živého nebo mrtvého. Aby ušel potupě, dal se tento Chaldec, nemaje úniku, probodnout svým strážným. Jeho mrtvolu Elamité naložili do soli a poslali Aššurbanipalovi, který, neznaje se vzteky, dal mu uříznout hlavu a zavěsit ji na krk jednomu z oblíbenců svého nevěrného bratra Šamašsumukina.²⁶⁾

Obyvatelé poražené země, kteří unikli všem těmto drastickým sankcím, byli odvedeni jako otroci do země vítěze. Muži byli spoutáni po skupinách, někdy jim byla na krk připevněna svírací vidlice, ženy s dětmi šly volně, někdy se i vezly, prožily však mnohá příkoří. Už na cestě byly obtěžovány strážemi, jak dosvědčuje i biblický citát ze scény nucené deportace obyvatel: „*Odkryj podolek svůj nad hlavu svou!*“ (Nahum, 3, 5).

Také rukojmí byl již známou postavou válečných konfliktů. Vítězný vojevůdce si vybíral z řad poražených nepřátel význačnou osobnost, často přímo vladaře nebo členy jeho rodiny, které dal přivést do svého města, aby byli drženi jako záruka za konsolidaci poměrů a klid obyvatel poražené země. Jeden z výrazných příkladů najdeme mezi písemnostmi z palácového archivu v Mari; Šamši-Adad píše svému synovi Jasmach-Adduovi:

„... Až se rukojmí dostaví, ať jsou registrováni. Už tři léta tyto lidé nebyli registrováni. Při této příležitosti budetež propuštěni dva rukojmí!“

Mnoho asyrských panovníků si počínalo podobně. Dokonce si připisovali zásluhu, že ušetřili život protivníka a pouze jej odvedli i s členy jeho rodiny do jakési zajišťovací vazby.²⁷⁾ Je znám případ judského krále Jojachina, který při deportaci Židů do Babylónu se stal proslulým rukojmím novobabylónského vladaře Nebukadnezara. Mluví o něm jak klínopisné prameny,²⁸⁾ tak bible (2. kniha královská 24, 6). Nebukadnezar se staral o svého rukojmí s péčí přiměřenou jeho hodnotě. Jídlo mu bylo posíláno přímo z královského paláce a patrně naň nedoléhala ani tíživá samota, poněvadž v ní byl společně s velmoži z Tyru, Byblu a odjinud.

K závažným zjevům, doprovázejícím válečné akce, patřili uprchlíci, kteří vystrašení opustili svou občinu a pokoušeli se v cizí zemi o novou existenci.²⁹⁾ Nešlo vždy jen o válečné uprchlíky. Někteří utekli ze země pro strach před soudním stíháním, utíkali i otroci, aby získali osobní

svobodu. V dokladech z Mari najdeme řadu zpráv o skupinách lidí, kteří hledali v útěku spásu před vojenskou povinností nebo veřejnými pracemi, k nimž měli být přidrženi. Ve smlouvách kasitských, chetitských a egyptských vladařů bývá řešen problém takovýchto uprchlíků. Každá ze stran se zavazovala, že vydá smluvnímu partnerovi uprchlíky dopadené na svém území. Někdy šlo o politické emigranty. Je známo, že na dvoře Nebukadnezarově žil mezi pestrá společnost různých cizinců také Méd, který byl výslovně označován za emigranta.

Mezi uprchlíky byly i ženy a děti. Jeden text z okrajové oblasti klínopisné kultury – z Ugaritu, obsahuje seznam žen a dětí, přikázaných do ugaritských domácností. U žen je uvedeno, zda jde o osobu urozenou nebo o prostou příslušnici třídy plnoprávných, popřípadě o otrokyni. U dětí je rozlišováno mezi chlapci a děvčaty a rovněž i podle třídního původu. Ženy v seznamu uvedené nejsou však matkami těchto dětí a celý seznam budí dojem, že byl sestaven ve velkém spěchu. Asyriologové tu zaujali řadu protichůdných domněnek. O ženách v seznamu se říká, že pocházely z Alašije, tj. z ostrova Kypru. Podle později nalezených textů z Ugaritu je zřejmé, že v té době vztahy mezi Ugaritem a Kyprem byly přátelské. Nejpravděpodobnější se zdá výklad, že ve chvíli ohrožení poskytl Ugarit ženám z Kypru i dětem ochranu a přístřeší.³⁰⁾

MÍROVÁ SMLOUVA BABYLÓNU S ELAMEM

Poměrně záhy došlo v mezopotamských dějinách k uzavření smlouvy již opravdu mezinárodního dosahu. Smluvními partnery byli při tom babylónský vladař Narám-Sín a elamský panovník avanské dynastie Chita. Ještě předchůdci Narám-Sínovi bojovali s předky Chitovými, jak nás zpravují nápisy Sargonovy, Rimušovy a Manišusuovy. Narám-Sín změnil taktiku a uzavřel s Chitou okolo r. 2260 spojeneckou smlouvu. Jde tu nejen o první dokument, jímž Elam vstoupil na scénu dějin, ale i o nejstarší známou mezinárodní smlouvu vůbec. Byla psána na hliněné tabulce v šesti kolmých sloupcích po obou stranách. Objevila ji francouzská expedice na počátku našeho století v troskách suzského chrámu Inšušinaka, jednoho z předních elamských bohů.³¹⁾

Třebaže text smlouvy je na několika místech poškozen, přece jen dává představu o obsahu závažného dokumentu: Nejprve se smlouva dovolává bohyně Pinenkiry a 27 elamských božstev jako garantů její platnosti. Poté následuje prohlášení: „*Těmto božstvům vzdávají oba králové hold.*“ Na konci druhého sloupce stojí: „*Bohyni Sigašum, boha Měsíce*

Napira a bohyni Narumteu si beru za svědky.“ Teprve po tomto nábožensky stylizovaném úvodu přichází slavnostní prohlášení elamské smluvní strany: „*Narám-Sinův nepřítel je také mým nepřítelem, Narám-Sinův spojenec je také mým spojencem.*“ Dokument končí prohlášením:

„Nechť je zde mír uchován! Nechť zmizí všechny neshody! Nechť se propadne, kdo poruší smlouvu! Nechť se nic špatného neděje! Naši poddaní skolí svého nepřítele, tvou moc upevní, každý odpor zlomí. Přinesl jsem oběť bohu Inšu-šinakovi, abych podepřel moc Narám-Sinovu. Nechť je proklet každý, kdo by tuto tabulku chtěl odnést z chrámu!“

Tato spojenecká smlouva však nebyla uzavřena mezi zcela rovnocennými partnery. Elamský vladař je proti akkadskému v nevýhodě, poněvadž má ve své zemi vojsko druhé smluvní strany a elamské obyvatelstvo je povinno tomuto vojsku poskytovat ochranu, aby odvrátilo od elamských rukojmí v Akkadu tvrdé zákroky. Elamský vladař se také ve smlouvě zaručuje,³²⁾ že se vynasnaží „*odvrátit od Akkadu zlo*“. Narám-Sinova říše byla totiž zneklidňována Gutijci, sousedy Elamu, proto měl Narám-Sin na této smlouvě takový zájem. Sama o sobě už odstrašovala Gutijce od invaze do Babylónie, aspoň za života obou smluvních stran. Nástupci Narám-Sinovi už nedokázali ani diplomaticky, ani mocensky situaci zvládnout a Gutijci se stali pány Babylónie.

DIPLOMACIE A PROPAGANDA

Tam, kde mezopotamští vladaři nedosáhli ničeho zbraněmi, sáhli k diplomacii a propagandě. Právě ve státní propagandě dosáhli značné dokonalosti, tím účinnější, že v jejích službách stálo i náboženství – neodmyslitelná součást dobové atmosféry. Stalo se zvykem předkládat lidu projekt válečné výpravy jako příkaz některého vlivného boha.³³⁾ Už za sumerských dob – jak to poutavě vylíčil v kapitole „První podryvání nepřítelovy bojeschopnosti“ S. N. Kramer³⁴⁾ – maskuje vladař svůj nátiak na slabšího protivníka příkazem bohyně Inanny.

Zvláště výrazně se tento způsob uplatňuje v období asyrské expanze. Ve jménu národního boha Aššura byly dobývány další a další země, v jeho jménu byli poraženi a revoltující krutě mučeni. Účel zde světil prostředky a heslo, které se tak často ozývalo v evropské historii – „vše pro větší slávu boží“ – bylo štítem, za nímž se ukrývalo mnoho vypočítavosti. O tom nám podávají svědectví i takové zdánlivé drobnosti, jako je volba jmen. V určité době naráz mizejí vlastní jména jako Aš-

šurda ‘issunu = Aššur je udupe; *Aššurmukanniš* = Aššur podrobiteľ, ve prospěch jiných bohů – Nabua, Adada nebo Šamaše, podle toho, jaký byl právě „vládní směr“.

Snahy o smluvní urovnání konfliktů nezanimly ani za dynamické a expanzivní vlády Chammurapiho. Nemáme z ní sice zachován žádný konkrétní text spojenecké nebo přátelské smlouvy, zato však je známa celá řada dokladů o diplomatické činnosti za obdobnými cíli. Největší část pochází z královského archivu v Mari. Abychom věc správně pochopili, je třeba si uvědomit celkovou politickou atmosféru za soumraku asyrské říše po smrti Šamši-Adada. Chammurapi nebyl tehdy ještě vládařem činícím si nárok na ovládnutí Mezopotámie – aspoň ještě ne otevřeně. Výstižně o tom mluví jeden z marijských textů:

„Není krále, který by měl sám v rukou veškerou moc. Za Chammurapim, mužem z Babylónu, kráčí 10 až 15 místních náčelníků; právě tolik za Rím-Sinem, mužem z Lary; právě tolik za Ibalpi-Elem, mužem z Ešnunny; právě tolik za Amudpi-Elem, mužem z Katny. 22 místních náčelníků kráčí za Jarimlímem, mužem z Jamchadu.“³⁵⁾

Chammurapi v té době hledal a navazoval spojenectví s každým, o kom předpokládal, že by mu mohl být prospěšný. V královském archivu v Mari se dochovala úřední relace diplomatické mise dvou Zimrilimových vyslanců u Chammurapiho z jednání o spojenecké smlouvě.³⁶⁾ Zimrilim usiloval o to, aby znovu získal města, o něž přišel jeho předchůdce při bojích s Asýrií. Po smrti Šamši-Adadově k tomu byla vhodná příležitost, Chammurapi v nich však zatím zřídil své posádky a nemínil se měst, jako byl např. Chít, Rapikum ad., již vzdát. Marijský vyslanec o tom referuje:

„Přišel jsem do Babylónu a přednesl jsem celou záležitost Chammurapimu. Zavaloval mne svými důvody, avšak já jsem s ním nesouhlasil. Uvedl jsem celou záležitost do nejhodnější formy... Spornou zůstala pouze otázka města Chítu. Po 25 dnech jednání se Chammurapi svým hrdlem nezavázal... Mému pánu bude bezpochyby řečeno, že Chammurapi se zavázal přísahou, a poslové Chammurapiho, kteří prodlévají u mého pána, předestrou záležitost mému pánovi těmito slovy: „Náš pán se zavázal svým hrdlem. Při bozích našeho pána, kteří jsou s ním, zavaž se rovněž svým hrdlem!“ Tak to služebníci Chammurapiho předestrou mému pánovi, ještě než se vrátím... Můj pane, především na to tě upozorňuji. Nechť se můj pán nezavazuje svým hrdlem!“³⁷⁾

A tak k podepsání smlouvy, kvůli níž se diplomatická mise dostavila z Mari do Babylónu, nakonec nedošlo.

Nebylo to jednání jediné. Jiné diplomatické doklady z Mari svědčí

o tom, že Zimrilim poskytoval Chammurapimu vojenskou pomoc a jindy ji naopak očekával. Nakonec Chammurapi už pomoc Zimrilimovu nepotřeboval, protože díky Zimrilimovu spojenectví mu zbyl už jen jediný rival: Zimrilim sám. Místo diplomatů promluvily zbraně a království marijské bylo vyvráceno.

Při tom všem Zimrilim nebyl ani slepý, ani hluchý a jeho zpravodajská služba si vedla velmi zdatně. Namátkou si uvedme úspěch Zimrilimova zplnomocněnce Ibalpi-Ela, který měl na starosti spojeneckou dohodu mezi Chanejskými³⁸⁾ a obyvatelstvem země Idamaras na severu marijské říše. K uzavření dohody připravily smluvní strany jako obětní zvířata štěně a kůzle. Ibalpi-El je, jak o tom zpravuje Zimrilima, k vykonání oběti odmítl a dal místo nich, aby se reprezentoval, zabít mladou oslici. Zprávu pak uzavírá konstatováním:

„Spojenectví mezi Chanejskými a obyvatelstvem Idamarasu jsem uvedl ve skutek. Chanejšťi budou nasyceni a sytí lidé nemají nepřátelských úmyslů. Do tří dnů se dostavím ke svému pánovi.“

Zpravodajským cílům sloužily Zimrilimovi – podobně jako jiným mezopotamským vladařům – oslavy a bankety. Z přesně uvedených záznamů hospodářskou účetního oddělení jeho dvorské kanceláře známe všechno, co bylo opatřováno pro vladařskou tabuli.³⁹⁾ Evidovaly se i dary, zpravidla v naturáliích, které přinášeli na královský dvůr návštěvníci. Pro zpáteční cestu byli vybaveni přiměřeným proviantem – patrně z vděčnosti za zprávy, které od nich, hlavně při hodokvasovém popíjení, byly získány. Tomuto čilému diplomatickému styku odpovídalo i vybavení marijského paláce. Měl četné sály pro ubytování cizích vyslanců i s jejich družinami i pro pořádání příslušných hostin.⁴⁰⁾

Nejbohatší „dossier“ mezinárodních dokumentů se našlo – vedle archívu chetitských vladařů v Boghazköyi – v archívu diplomatické korespondence egyptských vladařů v El Amarně (III. kap.). Ani tady se nenašla ani jedna mezinárodní smlouva, avšak je tu velký počet dopisů obchodního, politického i zcela osobního charakteru, které si mezi sebou vyměňovaly osoby z nejvyšších kruhů egyptských, babylónských, palestinských, syrských a maloasijských.⁴¹⁾ Měly svou charakteristickou formu s ustálenými zdvořilostními floskulami. Např. dopis psaný klínopisnou akkadštinou vladařem říše Mitanni Tušrattou egyptskému faraónovi Amenofisovi III začíná těmito květnatými frázemi:⁴²⁾

„Nimmurioví, velkému králi, králi Egypta, mému bratru, mému švagru, kterému jsem milý a který je mně milý, (píše) Tušratta, veliký král, tvůj tchán, král Mitanni, jemuž jsi milý. Je tvým bratrem. Vede se mi dobře, nechť se tobě vede dobře. Tvému domu, mé sestře a tvým ostatním paním,

tvým synům, tvým válečným vozům, tvým koním, tvým náčelníkům, tvé zemi a všemu, co ti patří, nechť se vede opravdu, opravdu dobře. Již tvoji otcové udržovali přátelství s mými otci, tys je ještě dále upevnil. Nyní tedy, kdy oba vzájemně pěstujeme toto přátelství, vytvořils je ještě desetkrát silnější než s mým otcem. Nechť bozi tomuto našemu přátelství požebnají! Tešub, pán, a Amon, nechť provždy vytvářejí toto přátelství tak, jak je nyní.“

POČÁTKY AKREDITOVANÝCH VYSLANCŮ

V Mezopotámii a v okolních oblastech se rozvíjely diplomatické styky poměrně značně bohaté, což svědčilo o tom, že vladaři si uvědomovali výhody vyjednávání před rizikem válečného konfliktu, neúměrně nákladnějšího a také nejistějšího. Diplomatická jednání byla i zámlou opatřit si z první ruky mnoho informací „pro strýčka příhodu“. Hybnou silou takových delikátních úkolů byla osoba, zvláště vybraná: *már-šiprim*, doslovně „syn stavu poselstev“. Nestal jen urozený původ,⁴³⁾ zaručující, že se mohl volně stýkat s panovníkem, jak vlastním, tak i cizím, i s nejrůznějšími hodnostáři; bylo také zapotřebí, aby byl naprosto loajální ke svému nejvyššímu pánovi a aby dovedl obratně hájit jeho zájmy. K tomu bylo třeba již odborného výcviku a znalosti „diplomatického protokolu“.

Takový *már-šiprim*, tedy Jeho Excelence velvyslanec babylónského krále, měl nárok na slavnostní audienci u cizího monarchy, jemuž odevzdal dary od svého pána a přečetl mu jeho poselství. Byly i případy, že neuměl číst, pak se musel naučit poselství nazpaměť. Při tomto předčítání nebo přednesu měl totiž cizí monarcha vedle sebe svého „šéfa protokolu“,⁴⁴⁾ ovládajícího slovem i písmem také mateřštinu přijímaného vyslance, aby sledoval, zda je nástupní řeč ve shodě s textem tabulky, kterou nastupující vyslanec předkládal kanceláři cizího monarchy k ověření.

Po audienci byl nový vyslanec pozván k tabuli krále, u něhož byl právě akreditován. Z el amarnských tabulek⁴⁵⁾ se dovídáme, že „*před králem se jedly pokrmy a pily opojné nápoje*“, takže vyslanec se musel mít na pozoru, aby pod jejich vlivem nepověděl něco, co by při chladné rozvaze jinak neřekl. K personálu zahraničního babylónského úřadu patřili také kurýři (zvaní „rychlými posly“), tlumočníci a písaři. S tímto úřadem spolupracovali kupci-tamkaři, kteří, kryti svou obchodní činností, plnili leckdy zpravodajské úkoly lépe než diplomatický personál, který byl příliš na očích.

Ke karavanám, které prostředkovaly přepravu vyslanců, kurýrů a dalších osob, byli zpravidla přibíráni cestovní poradci, pocházející z východního nebo cílového místa cesty.⁴⁶⁾ Konali zvlášť cenné služby; poněvadž stáli v příbuzenském nebo přátelském poměru s různými osobami v krajích, jimiž karavana procházela, pomáhali odstraňovat nejrůznější cestovní nesnáze. I náš pas nebyl již neznámým pojmem, měl i svůj akkadský název – *vu'urtum*.

Věnujme ještě několik slov „šéfovi protokolu“. Jeho hlavním úkolem bylo, aby se postaral o náležité ubytování akreditovaných vyslanců, nenápadně je sledoval a opatřil je i poctami přiměřeně k jejich postavení, obzvláště slavnostním rouchem. Je dochována stížnost náčelníka diplomatické mise Zimrilimovy u Chammurapiho dvora. Předním členům se dostalo čestných rouch, ostatní je však nedostali. Náčelník mise se proto v palácové kanceláři ohradil: „*Proč s námi nakládáš odlišně, proč s námi nakládáš jako s bidáky? Víš, či jsme služebníci?*“ Ti, kdo byli opomenuti, si stěžovali nakonec přímo u panovníka a Chammurapi rozhodl, aby slavnostní roucha byla vydána všem členům mise. Šéf protokolu se cítil touto intervencí zaskočen; viděl v ní znevážení své pravomoci a trval na svém: „*Dám roucha tomu, komu chce; komu nechce, je nedám.*“⁴⁷⁾

*Věz, co již školní tabulka říká:
Úcta k bohům budí jejich přizvěň
a oběti se prodlužuje život.*

Z NAUČENÍ ASYRSKÉHO OTCE SYNOVI

SVĚT BOHŮ, DÉMONŮ A KNĚŽÍ

/ V KRUNYŘI
NÁBOŽENSKÝCH PŘEDSTAV

VIII

GE

Před
klínc
Od t
„Ab
svýc
„Na
je ta
kads
„Jes
(záke
„Tal
chla
chot
„Kd
lidm
„Má
je ve
„Jes
sečti
„Ne
por
23.